

Бошко Ерић*

Хришћански културни центар, Београд

Сиријско жиџије Свеџоi Максима Исџоведника и православно предање

Abstract: У овом раду аутор представља *Сиријско жиџије Свеџоi Максима Исџоведника*. На самом почетку третира се проблем ауторства. С обзиром на то да се у самом *Жиџију* налази име писца — Григорије или Георгије, аутор покушава да ближе одреди која би то историјска личност могла бити у питању. Следи превод самог *Жиџија* са сиријског језика, а затим и поређења са извештајима из традиције Православне Цркве. Унутар овог поглавља може се јасно уочити разлика између две традиције, грчко-православне и сиријско-монотелитске, у виђењу Светог Максима Исповедника. Након тога, аутор нам представља неколико најчешћих замерки на аутентичност података које проналазимо у *Сиријском жиџију*, као што су питања порекла, младости и школовања Светог Максима Исповедника.

Key words: Сиријско житије, Св. Максим Исповедник, С. Брок, православна традиција, сиријско-монотелитска традиција.

1. Увод

Жиџије Свеџоi Максима Исџоведника писано на сиријском језику, или познатије као *Сиријско жиџије Свеџоi Максима Исџоведника*, постоји само у једној верзији, и то као део једног већег кодекса (*BM Add. 7192*). Међутим, није цело сачувано. Критички текст, превод на енглески, коментаре и једну опширнију анализу овог житија, објавио је професор Себастијан Брок (Sebastian Brock) у *Analecta Bollandiana*¹. Циљ овог рада је представљање поменутог житија, тј. пружање кратког увода, његовог превода са сиријског на српски, као и то да се покаже где су разлике између *Жиџија* писаног на сиријском и православне традиције.

Према самом тексту *Жиџија*, писац је био извесни Григорије из Решаина (одељак 5) или Георгије (од. 11) који је био и очевидац неких догађаја

* bosko_eric@yahoo.com

¹ Реч је о чланку под називом „An early syriac life of Maximus the Confessor“ (Brock, 1973, стр. 299–346).

из живота Светог Максима, што га смешта у седми век. Себе назива *учеником* патријарха јерусалимског Софронија (од. 5). Међутим, његов став према патријарху у остатку текста нам говори да постоји вероватноћа да ово *ученик* не значи да је био следбеник истог учења јер отворено напада диотелите², а користи и погрдне речи када говори о Светом Максиму³, него да је највероватније био клирик јерусалимског патријархата, а основа за ту тврдњу јесте чињеница да је он био један од представника тог патријархата на сабору на Кипру (од. 11–12). За оне догађаје којима није присуствовао, обавезно наводи приповедача.

Према С. Брок, постоје две могућности ко је тај Григорије/Георгије (уп. Brock, 1973, стр. 332–336). Прва солуција јесте да је он управо извесни монах Георгије, један од присутних у Цариграду током Шестог васељенског сабора, који је био оптужен да је копирао проблематична документа која су приписивана актима Петог васељенског сабора. Друга вероватноћа јесте да је реч о Георгију који је заступао монотелитство и који је саставио дела: *Проѿив Севира и Јулијана, Књија Аврааму, еѿискоју Ресафа и У вези са енерѿијама*. Прву претпоставку Брок одбија јер је мало вероватно да је иста особа она која је била присутна на сабору на Кипру 634. (или 638. године) и у Цариграду 681. године. Овоме би се могла додати и чињеница да се овај Георгије из 681. назива монахом, док постоји велика вероватноћа да је овај Георгије из *Жиџија* био клирик, а вероватно и епископ. За другу претпоставку Брок наводи да је вероватнија, јер се овај други Георгије ословљава са епископском титулом⁴, што је много ближе Георгију из *Жиџија*.

Велика је вероватноћа да је *Жиџије* првобитно написано на сиријском језику, али да је сам аутор познавао и сиријски и грчки (уп. Brock, 1973, стр. 336).

2. Превод

Превод и нумерација одељака рађени су на основу штампаног сиријског текста (Brock, 1973, стр. 302–313).

Превод⁵:

² Постоји и могућност да је он заиста био ученик патријарха Софронија, али да је у току богословских расправа, према тексту овог житија, тј. према мишљењу писца овог житија, патријарх био тај који је променио свој став. Уп. Brock, 1973, стр. 321.

³ Професор Брок наводи да су погрдне речи које стоје поред имена овог светитеља изгребане, што је неке навело да посумњају да је реч о аутору марониту. Маронити су у једном историјском тренутку били монотелити, а касније су покушавали да сакрију тај податак. Уп. Brock, 1973, стр. 301. О могућности да је аутор био маронит погледати и стр. 337.

⁴ У питању је реч ܡܫܝܚܐ – ḤSY'. Ова реч се у сиријском тексту користи и за Кира Александријског. У овом преводу *Жиџија* преводена је речју „свети“.

⁵ Превод је радио аутор овог чланка, а проверу извршио MSc Срећко Коралија. Речи у заградама, „(...)“, додао је преводилац ради лакшег читања текста, док су речи у заградама

Приповедање о рђавом Максиму из Палестине који је богохулио о свом Творцу и коме је одсечен језик

1. Овај Максим је био из села Хесфина (حسفة – ḤṢṢYṢN). Тамо се дејаше родио овај рђави коров⁶ (كروان – ZYẒN', ζιζάνιον). Његов отац Самарјанин био је од Сихара, а његова мајка Персијанка била је слушкиња (= робиња⁷) неког човека Јудејина чије је име било Задок (и који је био) из града Тиберије. Отац овог Максима беше ишао у Тиберију да продаје своје радове, а пружио је ланено платно и продавао луксузна⁸ одела. Када је био у Тиберији, поред куће Задока, учинио је прељуду са овом слушкињом Персијанком јер она лепо изгледаше. Пошто је затруднела, када је други пут дошао да продаје свој рад, рекла му је: „Или ме спаси од мога господара пре него што примети моје стање⁹ и изобличи ме, или ћу ја одмах указати на тебе и ухватиће те. Ти ћеш бити исмејаван и презиран зато што је истина да сам затруднела.“ Он, будући у невољи, узео је 200 дарика¹⁰ и ослободио ју је од Задока, њеног господара.

2. Када су видели његова родбина и Самарјани који су били са њим шта се догодило, били су у великој жалости. Сви су се сабрали и рекоше му: „Или нам допусти да спалимо ту трудну жену да би одбацили срамоту од нас и од нашег народа, или ћемо те отерати од нас.“¹¹ Он пак није желео да се сагласи са њима у овоме, говорећи: „Иако ја прихватам да учиним оно што ви желите, после овога дана ја то нећу извршити.“ Они дејашу планирали да и њега убију са њом у тајности. Када је сазнао за њихову превару,¹² током ноћи је устао, узео ју је, побегао, дошао и ушао у горепоменуто село Хесфин код неког свештеника¹³ чије је име било Мартир. У његовој кући је био две године и тајно је од њега био погружен (= крштен), и он, и његова жена. Његовом (Максимовом) оцу дао је име, уместо Абна, Теон, а његовој мајци

испред којих се налази и знак једнакости, „(=...)“, убачене ради лакшег схватања смисла и односе се на реч после које се налазе. Током превођења покушано је да се остане што ближе сиријском тексту, тако да је могуће пронаћи неке реченичне конструкције које нису баш својствене српском језику.

- ⁶ Примедба С. Коралије: Ова реч у пренесеном значењу може да значи и „варалица“.
- ⁷ Према С. Броку, чињеница да се говори о робињи Јеврејина, може да буде веома важна, ако се зна да је од времена цара Јустинијана било забрањено Јеврејима да имају робове хришћане (уп. Brock, 1973, стр. 320).
- ⁸ има значење „пожељан“. Професор С. Брок је превео на енглески као „luxurious“. Стр. 314.
- ⁹ Дословно: „пре него примети 'у мени'“. У енглеском преводу стоји: „пре него примети 'my state'“ (Brock, 1973, стр. 314).
- ¹⁰ Према Пејн Смит (Paune Smith), *дарик* је персијски златни новчић који је добио име по цару Дарију Великом (уп. Smith, 1903, стр. 97).
- ¹¹ Дословно: „учинити да постанеш странац наше заједнице“.
- ¹² Дословно: „када је он сазнао за њихову превару у вези са њим“.
- ¹³ По узору на превод професора Брока, који преводи – QṢYṢ' као „priest“, овде је задржано то значење, мада ова реч значи и „старац“ и користи се за превод грчке речи *ἱερευστήρ*. У даљем тексту преводићемо са „старац“.

Марија, уместо ŠNDH (𐭮𐭯𐭰)¹⁴, како су је звали на персијском језику. Овај Мартир, који их је крстио, био је син Генадијевог ујака, (а Генадије је био) гувернер који је у то време управљао Тиберијом и свом њеном околином. Захваљујући тој моћи он је успео да се сачува од казне самарјанског народа.

3. Тај старац Мартир, када се био родио тај плод безакони, на крштењу му је дао име Моски (𐭮𐭯𐭰𐭫𐭮 – MWSKY; енг. – Moschion). Старац Мартир је дао његовим родитељима место где ће одсести у Хесфину, недалеко од њега, на Црквеном поседу. После пак девет година његов отац их је напустио (= умро је) услед водене болести, а децу је оставио старцу Мартиру да им буде куратор (=старешина). Такође је и његова мајка умрла, годину дана после њеног мужа, од пада са нара. Оставила је троје деце: двоје мушке и једно женско. Његова сестра беше пала кроз решетке од огњишта и испржила се; од тих опекотина је умрла.

4. Старац Мартир узео је Москија у манастир Стара (𐭮𐭯𐭰 – PL’; енг. – Palaia) Лавра где га је примио игуман Пантелеон (𐭮𐭯𐭰𐭫𐭮 – PNTLYWN). Његов млађи брат после три године Москијевог искушеништва умро је у том манастиру од угриза бесне камиле, коју су (неки) људи са истока тамо одвезали у дану прослављања Светог Крста. Москију пак онај Пантелеон, његов учитељ, даде име Максим, по имену сина своје сестре, Пантелеонове, кога он волеше много и кога се сећаше, а који је умро док беше дечак. У сећању (му) је било име његово и дао га је (зато) овом рђавцу.

5. Овај старац Мартир од Хесфина записао је сећање о овом Максиму и његовом оцу. О свему овоме приповедао ми је старац Евлогије, који је прецизно знао о овима о којима је говорено и који је окренуо своје лице од њих и од њиховог рђавог учења. Све о овоме сам ревносно забележио ја, Григорије из Решаина (𐭮𐭯𐭰𐭫𐭮 – RYŠ ‘YN’; енг. – Resh’aina), ученик Софронија, епископа Јерусалима. Забележио сам ова сећања (= успомене) за верне, као оно што сам видео, што сам чуо и сачувао од оних којима се верује.

6. Овај Пантелеон је био напојио и испунио свом горчином његовог рђавог учења овог Максима, свог ученика, кога је нашао као неки суд који је могао да прими сав нечисти муљ његове хуле. Често сам га сретао испуњеног мржњом и у дискусијама и у софистичким говорима. Био је испуњен поносом убице и његов језик беше дрз у обманљивим говорима. Софроније је њега, Максима, величао као онога коме је тобоже узвишено знање даровано.

7. После смрти свог рђавог учитеља и оригенисте Пантелеона он је објавио своју обману. Од тада се тај бедник ослањаше на оне главешине и вође који су примили нечисто учење његовог учитеља. Потом, била је прилика да отворено открије своје безбоштво Софронију, који је већ био заробљен његовом обманом: Максим је био подсетио Софронија, који је

¹⁴ Нисам успео да нађем како се ово персијско име изговарало, а нема га ни у енглеском преводу. С. Коралија мисли да је можда у питању женско име Шади, као и да то име има исту основу као мушко коптско име Шенуда, што значи „син, слуга Божји“.

био у његовој обмани, на писмо у коме: „Аркадије, архиепископ Кипра, показује презир према теби.“

8. Софроније, државши непријатељство против Аркадија, спремно је прихватио све што му је говорио овај рђави. Максим је рекао Софронију¹⁵: „Пошаљи и сакупи ми оне који су о овоме сумњичави и ја ћу се с њима ујединити у одбрани.“ Он, овај Софроније, одједном је послао једно писмо Аркадију којим га наговара да треба послати (писмо) светом Киру Александријском, и Хонорију, патријарху Рима, и Сергију, константинопољском патријарху, да где год они желе нека буде синод и окупљање епископа и да учине истраживање у вези са овим (стварима), говорећи: „Није угодно Господу да ми употребљавамо приходе од оваца¹⁶ и заједнице, (док је) сејач немира у (нашој) средини. Зашто да дођемо до губитка који ће променити стадо које је Велики Пастир поверио нама?“

9. Спорили су се и препирали патријарси¹⁷ због те загађене науке. Максим је без престанка узнемиравао и потресао место у ком беше и његову околину, док га није потпуно уништио својим загађеним учењем, говорећи: „Заиста не треба да се каже ’распети за нас’ у Трисветом.“ Начинио је четири књиге, исповедајући у њима две воље, две енергије и два ума¹⁸ и о свему двојно исповеда у Христу, који је сачињен од ипостаси¹⁹ у себи²⁰.

10. Свети Аркадије пак када је примио писмо од Софронијевог нотара и од ђакона Јована, који обилажаше цркве²¹ на гори Синају, и када (га) је прочитао, није одлагао да то учини. Написао је и слао је овим, горепоменутим патријарсима: светом Киру Александријском, који није ово запоставио због напорног пута, већ је одмах, без одлагања, дошао код Аркадија на Кипар са пет епископа из своје јурисдикције. Хонорије пак шаље свог ђакона Гаја, великог човека и мудрог у знању и просветљеног у Божанским Књигама. Сергије, скромни константинопољски патријарх, послао је код њих свог архиђакона Петра. Када су они дошли на Кипар, Аркадије је послао (писмо) Софронију, говорећи му: „Дођи сада код нас да учинимо истрагу о оним стварима које потресају Цркву.“

11. Када је Максим научио који су епископи тамо на Кипру, уплашио се да иде. Рекао је: „Ја то не могу данас испунити, али нека иде са тобом

¹⁵ Дословно: „Рекао му је, Максим Софронију...“

¹⁶ Реч *צאן* – ‘М’ значи овца или стадо. У оригиналу је у једнини. Међутим, у овом преводу је у множини како се не би помешала са речју *צאן צאן* – MR‘YT’ која се преводи са стадо, крдо, група, а која се налази у следећој реченици.

¹⁷ Дословно: „Спорења и препирки било је између патријараха...“

¹⁸ Реч *צאן* – HWN’ користи се да се преведе грчка реч *βοῦς*.

¹⁹ Реч *צאן* – QNWM’ може да има значење личности, ипостаси, супстанце, конкретног постојања... а највише зависи од контекста и времена. У енглеском преводу стоји „person“, док је овде преведено преведено са „ипостас“, јер сиријски језик познаје и реч која своје порекло има у грчкој речи *ἰπρoσoῖoν*: *צאן צאן* – PR\$WP’ и која се баш односи на личност.

²⁰ Овде се мисли на оптужбу монотелита да Максим исповеда две ипостаси у Христу.

²¹ У сиријском тексту (уп. Brock, 1973, стр. 307), као и у енглеском преводу (Brock, 1973, стр. 316) реч црква је у множини, али стоји и напомена на оба места да је у рукопису у једнини.

Анастасије, мој ученик, и њему ћу дати књигу о овоме.“ Ми крећемо и долазимо на острво Кипар, ја — Григорије, и два моја ученика са осам других епископа из јурисдикције Софронијеве.

12. Када смо дошли, они су нас дочекали у великој радости и исказујући поштовање²². Ујутру смо седели и учинили истрагу о овоме. Пошто је било много речено, неки од епископа говораше: „Треба да прихватимо Максимово учење“, а неки од њих говораше: „Не! Зато што је рђаво!“ Њихова идеја је била да у књигу (= спис, документ) ставе то учење и да пошаљу победоносном цару Ираклију. Пошто су то урадили, послали су преко руку архиђакона светог Аркадија Кипарског Георгија, и Леона, ђакона светог Кира Александријског, и Илије, Софронијевог нотара. Уплашен је такође био Софроније Јерусалимски због немира који је он тамо недавно изазвао.²³

13. Ови су се пак били сабрали; четрдесет и шест људи. Свети Аркадије, када је написао писмо у ком је било изложено Максимово учење, сетио се шта се догодило са Софронијевим писмом — да је оно претходно било послато њему, рекао је: „Свако ко ово прихвати и срцем у њега поверује, нека буде анатемисан.“²⁴

14. Рече им Софроније: „Дакле, шта желите ви? Да ово код цара иде?“ Рече му пак Аркадије: „Због твоје невере²⁵ и због твог неистинитог учења и твојих пријатеља којим истрајавате против истине.“ Свети Кир Александријски заповедио је и утишао реч препирке преко забране²⁶, говорећи: „Нисмо се сакупили да учинимо раскол, већ због испитивања и откривања истине, огољавања и одбацивања грешке.“ Тако је свако отишао ка свом граду и својој земљи, очекујући исход оног што су послали.

15. Када су стигли у царев град, ови горепоменути ушли су пред победоносног цара. Писмо, у ком је било садржано учење Софронија и рђавог Максима, прочитано је пред њима. Показано је да је у њему било (учење) стране целокупној хришћанској доктрини. Цар је одједном начинио књигу (= спис) која је названа Едикт (ⲉⲃⲓⲕⲏⲧ — ὙΔΥΩΤΩΝ) и послао ју је ка четири трона (= четворици патријараха). У њој је одбацио презрено учење и наредио је да буде поништено као рђаво и ставио у орос²⁷, који је начинио да се баци и обори са свог степена сваки који га исповеда и верује по њему (= учењу).

²² Дословно: „у великој радости и прикладној части“.

²³ Дословно: „због немира који је недавно био тамо због њега.“

²⁴ Дословно: „Свако ко ово учење прима од срца у доктрину вере да буде анатемисан.“

²⁵ Професор Брок преводи као „lack of belief“ — „недостатак веровања“ (Brock, 1973, стр. 317).

²⁶ У енглеском преводу стоји да је реч о „вету“. Стр. 317. Сиријска реч ⲉⲃⲓⲕⲏⲧ — KLYN’ означава: „забрану, прохибицију, суспензију“ (уп. Smith, 1903, стр. 216). Поред овога код Џенингса (Jennings, William) паралела на грчком за негацију ове речи је ἀκωλύτως — у Дап 28, 31 (Jennings, 1926, стр. 102).

²⁷ Реч ⲉⲃⲓⲕⲏⲧ — THWM’ означава: „границу, међу“. У енглеском преводу је коришћена реч „definition“ (Brock, 1973, стр. 317).

16. Пошто је ова заповест дошла од цара, прихваћена је од четири трона и од свих епископа који су, потписавши своју сагласност, анатемисали свакога ко дода или избаци нешто. Потом беху уплашени сви који су држали то учење. Тако је био мир до смрти победоносног цара Ираклија и (то учење) беше поништено и угашено.

17. Он, Максим, затворио се пак у једну малу келију²⁸ због страха од цара и од ових патријараха који су анатемисали његово учење. Служио га је Анастасије, његов ученик, и Сергије, његов ученик²⁹, Максимов. Делаша је у тој келији до појаве Арапа³⁰ и док се нису оснажили у Сирији и њеној околини.

18. Како је уобичајно, јерес се удружује са незнабоштвом и од прогона прима снагу за оснивање своје. Када је овај несрећник видео да су у земљи били Арапи и да није било човека да спречи и поништи његово учење, још једном је испочетка отворено показао своју обману и започео је да расејава своје учење код неких у областима око Сирије. Зато што је умро победоносни цар Ираклије, и Константин, његов син, и Ираклона и његова мајка, Ромејско царство је примио Констанс, син Константина, а он беше мали дечак. А и зато што је у Африци у то време још била побуна против цара, Максим је био охрабрен и одједном је узео Анастасија и другу бротију са њим и отишли су у Африку.

19. Анастасије је био познат у тој области, зато што је тамо био рођен, како смо претходно и рекли. Они су ишли, и ушли у неки манастир који је био на горњем врху Африке³¹, назван на ромејском Бизерта³², и у њему живљаше ученици из Низидије. Игуман манастира је био Исаија, а његов син био је назван Исус. Беше их око осамдесет и седам монаха и они су били несторијанци. Када пронађоше Максима и Анастасија који су сагласни у њиховом учењу са Несторијем, њиховим учитељем, примили су их и сагласили су се са њиховим учењем. Заведоше целу Африку и нико им није противречио³³ у Африци, до неки, од Бога љубљени, пустињак који се звао Лука. Уз помоћ његову они беху осуђени у сили Божјој и одмах је био због њих послао (писмо) у Константинопољ. Њему, овом пустињаку, начинио је био свети Макарије, патријарх Антиохије, три књиге против Максимовог учења.

²⁸ Дословно: „затворио је душу своју у једну малу келију.“

²⁹ Дословно: „Анастасије, син учења његовог, и Сергије, ученик његов.“

³⁰ Овде писац користи реч *كناز* – *ῬΥΥ*. Ова реч је првобитно означавала једно арапско племе Тај (енг. Тауу), а касније је коришћена и као реч која се односила на Арапе уопштено, али и на муслимане (уп. Smith, 1903, стр. 172).

³¹ Мисли се на крајњи север данашњег Туниса.

³² Иако наглашава да је реч о ромејској речи са којом се означава латински језик, аутор је записује *καρδινια* – PN'ZRTWS. Латински назив за ово место је *Hippo Diarrhytus*. У енглеском преводу стоји: „called in Latin Hippo Diarrhytus“, иако нам сиријски текст не даје овај назив (уп. Вгоок, 1973, стр. 317).

³³ Дословно: „и нико није учинио реч расправе са њима“.

Сифину и поразио га. Цар Констанс је био у Адервејгану³⁹, а Максим је, стога, ушао у Константинопољ очекујући да и њега загади својом грешком као остале (= остала места).

26. Одједном се Максим био сместио у неки женски манастир, који је био назван Плакидија⁴⁰ и који је био у граду. Окрутношћу, колико је могао, одводио их је од истине и [...] (недостаје реч) својом рђавом вером и својом понудом [...] (недостаје остатак текста).

3. Поређења

Одељци 1–3 Сиријској жиџијија говоре о пореклу Светог Максима. Према њима, он је пореклом из Палестине. Отац му је био Самарјанин, а мајка Персијанка. Пошто су успели да се спасу од смрти, коју су им прижељкивали саплеменици Самарјани, они су уточиште нашли код једног старца (свештеника) Мартира, хришћанина који их је и крстио.

Како нам је Свети ава Јустин забележио православно предање (Поповић, 1972, стр. 651–674) засновано на житијима писаним на грчком језику, Свети Максим је око 580. године био „рођен у Цариграду од родитеља високородних и православних“ (Поповић, 1972, стр. 651) или како нам само *Жиџије* написано на грчком извештава: „Његови родитељи беху из старе благородне породице, и мало ко је уживао већи световни углед од њих“ (Сидоров, 2006, стр. 20).

Одељци 4–6 и њерва њоловина 7. Светитељ је остао без оба родитеља када је имао око 10 година. Аутор нам не даје информацију колико је времена после ових догађаја Свети Максим био код старца Мартира пре него што је отишао у манастир, али се не помиње да се било шта значајно догодило у том времену. Манастир у који је Максим отишао био је Стара Лавра — према професору С. Брокку, у питању је Лавра Светог Харитона (уп. Brock, 1973, стр. 321). Учитељ му је био игуман манастира Пантелеон, који је окарактерисан и као оригениста⁴¹ и као неко ко је *заразио* светитеља

³⁹ Сиријска реч је: *Ἀδερβεϊγαν* – 'DRWYGN. Према Брокку, овде није реч о Азербејџану, али постоји могућност да је у то време цар походио Јерменију (уп. Brock, 1973, стр. 329).

⁴⁰ Не зна се на који се тачно женски манастир односи. Решење које нуди професор Брок јесте да је Плакидија означавала папске *apokrisiarioi*, и да је Максим био смештен ту једно време док се цар није вратио, а потом је био послан у женски манастир, као неки вид казне (уп. Brock, 1973, стр. 330–331).

⁴¹ Детаљније о проблему везе Светог Максима и оригенизма погледати код Сидорова (2006, стр. 27–32), као и код Поликарпа Шервуда (Polycarp Sherwood, 1955, а нарочито поглавље 1: „Maximus and Origenism“, стр. 72–102). Овде би требало дати само једну напомену, а то је да, после проблема у Палестини са оригенизмом с почетка 6. века па све до Петог васељенског сабора, монаси су релативно лако употребљавали оптужбу да је неко оригениста. „Речи типа 'оригениста', 'манихеј' и сл. веома често су користиле различите партије у догматској борби, често и без праве основе, стога се према њима треба односити са извесном резервом“ (Сидоров, 2006, стр. 28). „У тој заједливој књижици [*Сиријском жиџијију*] налазе се најискривљенији клишеи уобичајени за приказивање творца јереси,

својим учењем. Још се наводи да је патријарх Софроније гледао благонаклоно на Максима и, како С. Брок примећује, овде је Максим тај који је извршио утицај на Софронија (уп. Brock, 1973, стр. 322).

Према православном предању Свети је „проучио сву философију и богословље“ (Поповић, 1972, стр. 651) или како то описује *Жиџије* написано на грчком: „Он је ишао и код учитеља, прилежно је, како и треба, изучавао све науке, те да ли је и потребно говорити колико је знања он стекао за кратко време — граматику и све остале образовне дисциплине он је усвојио веома добро, у реторици и уметности речи он је досегао највиши степен, а философију је знао тако да му нико, чак ни донекле у томе није могао бити такмац.“ (цитат узет из Сидоров, 2006, стр. 20) После тога цар Ираклије га је поставио за првог саветника царског Сената, или, како сведочи *Синаксар*⁴², за свог личног саветника (уп. Синаксар, 2006, стр. 5⁴³), а потом, 613–614. он одлази у свој први манастир Филипик у Хрисопољу. Један од разлога који се наводи је: „Овај (Свети) није подносио да заједно (с другима) нечасно узима удела у заједници нечастиваца (=јеретика), напустио је световне власти, и већма је изабрао да се премеће у дому Божјем, него да живи у становима безбожничким (Пс 83, 11). И дошавши у манастир у Хрисопољу (данас Скутари на Босфору) примио је постриг.“ (Синаксар, 2006, стр. 5) Затим иде у манастир Светог Великомученика Георгија у Кизику, Хелеспонту, где му је учитељ био епископ кизички Јован. Овај Јован је представљен као благочестив и образован. Свети Максим остаје у овом манастиру све до 626. године, када прво иде у Јеладу, а затим на Крит (уп. Поповић, 1972, стр. 651–652). И православно предање говори да су Свети Максим и Свети Софроније били у добрим односима и да су били саборци у браћењу исте (= православне) вере. Почетак њиховог познанства везује се за Картагину и време док Софроније још није постао патријарх Јерусалима, тј. пре 634. године. Поред овога наглашава се да је Софроније већ тада био отпочео борбу за одбрану православне вере (Поповић, 1972, стр. 653) — пре „Максимовог утицаја“.⁴⁴

Одељци од грује ѱоловине 7. до 14. Сиријско жиџије нам говори о припреми и једном сабору који је одржан на Кипру. Тај сабор је могао да буде

што Максим и јесте у очима овог аутора...“ (Далме, 2006, стр. 33).

⁴² Објављен под називом „Житије Светог Максима Исповедника (Синаксар, за 21. јануар)“, у *Лучи* 21–22 (2006, стр. 5–6).

⁴³ О послу који је обављао на двору и различитости извештаја погледати и код Сидорова (2006, стр. 20, фуснота 7).

⁴⁴ О односу Светог Максима и Светог Софронија погледати и код Сидорова (2006, стр. 25–27). Овде се нећемо задржавати много на односу ове двојице светитеља јер се *Сиријско и Грчко жиџије* и не разликује значајно, изузев чињенице ко је на кога утицао, а то можемо да објаснимо циљем писања *Сиријској жиџији*, тј. циљем да се сва одговорност пребаца на Светог Максима, јер једна ствар је окривити монаха, а друга напасти директно једног од пет патријараха.

634. или 638. године. До сада нису пронађени подаци о овом сабору у историјским изворима писаним на старогрчком или латинском. На пример, према *Историји сабора њрема ориџиналним докуменџима* од Хефелеа (Hefele, 1909, стр. 339–400), нема никаквог помена о неком сабору на Кипру у ово време. Једини сабор који би одговарао временски овим двама предложеним годинама јесте сабор у Јерусалиму 634. године. Поред чињенице да се не поклапа место одржавања, ни сама форма сабора није иста. Постоје две претпоставке у вези са разлогом сазивања сабора у Јерусалиму. По једној, он је био сазван због богословских проблема, а по другој, реч је о сабору епископа који су се сабрали ради устоличења Софронија као епископа, а документ који је сачуван под називом *Синодика* схваћен је као исповедање вере новог епископа (уп. Hefele, 1909, стр. 365–376⁴⁵). Ниједна нам не говори да је овај сабор имао неки општецрквени карактер, како је описан сабор на Кипру у *Сиријском житију Светиој Максима*. Сабор на Кипру, који се помиње у вези са овом богословском проблематиком, а који је познатији Црквеној историји јесте онај из 643, али ту се не подудара ни време, ни личности које су учествовале (уп. Hefele, 1909, стр. 387–400).

Поред овога С. Брок подвлачи да се овде помињу само 4 патријарха. После упокојења Анастасија II (609), антиохијски трон је био упражњен све до 638/9. Разлог је било очекивање цара Ираклија да ће доћи до уједињења са монофизитима, па да се на то место постави неко од њих (уп. Brock, 1973, стр. 322–323).

Овде имамо и једно сведочење да се Свети Максим борио против податка „распети за нас“ у Трисветом.

Одељци 15–16. Као узрок *Едикџа* наводи се сабор на Кипру. У својим коментарима професор Брок подвлачи да постоји могућност да је аутор *Житија* „спојио“ два документа и њихове последице у ова два одељка. Наиме, реч је о Сергијевом *Псифосу* из 634. и Ираклијевом *Екџесису* из 638. године. По овом житију документ је прихваћен од свих патријараха, што је случај са *Псифосом*, али *Екџесис* је тај који уводи казне за оне који не прихвате документ (уп. Brock, 1973, стр. 323–324). Хефеле наводи други разлог за царев Ектесис: „Одговор Цариграда на Софронијево синодско писмо био је *Екџесис* цара Ираклија.“ (Hefele, 1909, стр. 387)⁴⁶

Одељци 17–19 и џрва џоловина 20. Због инвазије Арапа светитељ одлази у Африку и иде све до Бизерте. Православно предање нам даје више података и говори да је преко Кипра (можда је на Кипар дошао преко Крита; о боравку на Криту сведоче и дела Светог Максима (уп. Sherwood, 1952, стр. 5)) дошао у Картагину (око 632; уп. Sherwood, 1952, стр. 5 и Поповић, 1972,

⁴⁵ Погледати и код Лаута (2006, стр. 17).

⁴⁶ Овде се нећемо задржавати на питању да ли је цар Ираклије заиста био један од аутора овог документа. О овоме може се погледати код Хефелеа (1909, стр. 387–390).

стр. 653–654). *Сиријско жиџије* не помиње разговоре између цариградског патријарха Пира и Максима (уп. Поповић, 1972, стр. 654–655; Hefele, 1909, стр. 401–425). Иако не помиње ни Афрички сабор из 646. године који је осудио монотелитство⁴⁷, ипак наглашава да је у Африци Свети Максим пронашао истомишљенике, међу којима се помиње и епарха Георгија, или, како нам преподобни Јустин преноси православно предање, „Григорија, патриција те покрајине“ (Поповић, 1972, стр. 655). Према Мансију, Хефеле је забележио: „царски гувернер, Григорије“ (Hefele, 1909, стр. 430). Поруна у Африци, у којој је учествовао овај Григорије, догодила се 646. године, а већ следеће године он је убијен док је бранио Африку од Арапа (уп. Лаут, 2006, стр. 17).⁴⁸

У вези са арапским освајањима требало би рећи и да је услед сталних међусобних ратова између Византије и Персије дошло до слабљења оба царства. Византија је била додатно ослабљена због напада Словена са севера, али и куге која је значајно смањила број становништва. Ово је све омогућило Арапима да лакше освајају територије на рачун ова два царства. Тако да се између 620. и 650. догодио пад Персије, а и Византија је изгубила своје источне провинције (уп. Лаут, 2006, стр. 9, 11–12).

Одељци од грује ѡоловине 20. одељка до 24. Говори се о инвазији Арапа у Африку и Максимовом одласку у Рим где је *завео* римског патријарха Мартина, који сазива сабор и прихвата *Максимово* учење. Папа Мартин је због овога био протеран у Лазику.

Инвазија Арапа је била око 647–648. године (уп. Brock, 1973, стр. 327), а Свети Максим је на вероватније у Рим стигао преко Сицилије крајем 647. (уп. Поповић, 1972, стр. 655, фуснота 4). И у православној предању Свети Максим се сматра на неки начин покретачем тог сабора и оним који „саветова папи, блаженом Мартину, да сазове помесни сабор“ (Поповић, 1972, стр. 656) и „припремио (је) Мартина, блаженог папу [Римског] (649–655) да сабере Помесни сабор“ (Синаксар, 2006, стр. 5). Број учесника на сабору се не поклапа. Према преподобном Јустину (уп. Поповић, 1972, стр. 656) и према Хефелеу (уп. Hefele, 1909, стр. 435) на овом сабору је било 105 учесника. Овај сабор, који је познат и као Латерански из 649. године, одбацио је *Тѣѡс*. Према другим изворима, папа Мартин је био прогнан у Херсон, а не у Лазику. Брок у овој види да је писац *Сиријској жиџији* помешао место изгнанства папе Мартина и Светог Максима (уп. Brock, 1973, стр. 327).

⁴⁷ Према Хефелу, постоји један проблем између извештаја о овом сабору у *Жиџији Свѣйѡи Максима* на грчком. Наиме, говори се да су у исто време одржани сабори у Африци и Риму. Сабор у Африци био је 646, док у Риму тада немамо ниједан сабор (уп. Hefele, 1909, стр. 426).

⁴⁸ О односима Светог Максима и Григорија из Африке погледати и код Шервуда (1952, стр. 8–9).

Одељци 25. и даље. Максим иде својевољно у Цариград, желећи да искористи прилику царевог одсуства из престонице, да и тамо проповеда своје учење. Православно предање нам каже: „[...] по царевом наређењу би у Риму ухваћен преподобни Максим са својим учеником Анастасијем, и окован одведен у Цариград.“ (Поповић, 1972, стр. 656; уп. Синаксар, 2006, стр. 5) Свети Максим и Свети Мартин ухваћени су 653. (уп. Sherwood, 1952, стр. 21).

Овим се завршава оно што је остало од *Сиријској жиџијија Свейої Максима Исповедника*. С обзиром на то да је тема овог рада *Сиријско жиџијије* и поређење са православним предањем, овде ћемо да станемо са анализом података о животу овог великог Исповедника Цркве Христове. Према православном предању, светитељу је било суђено више пута. Био је прогоњен и мучен на разне начине, све док му нису и језик и руку одсекли и док се није упокојио у изгнанству. Све ово су му радили да би га на неки начин натерали да се одрекне учења о две воље и две енергије у Христу Господу (уп. Поповић, 1972, стр. 660–674).

4. Неколико напомена о веродостојности података *Сиријској жиџијија*

Први приговор *Сиријском жиџијију* у вези са тачношћу његових података јесте место рођења Светог Максима Исповедника. Разлика између *сиријској* и *їрчкој* извештаја веома је велика. Главни проблем је што *Жиџијије* писано на грчком нема много података о раном периоду живота овог светитеља, док *Жиџијије* писано на сиријском обилује детаљима у вези са његовом младошћу. Првобитно се сматрало да би се можда могла дати предност *Жиџијију* писаном на сиријском у вези са овим питањем јер га пише савременик Светог Максима и очевидац, док се *Жиџијије* писано на грчком датира касније. Међутим, према новијим истраживањима долазимо до закључка да ова проблематика није баш тако једноставна. Наиме, крајем VII века Свети Максим је још увек предмет расправа. Монтелити покушавају на све начине да умање његов утицај (уп. Brock, 1985, стр. 119–140), а у исто време диотелити одговарају на ове нападе. Место ових спорова је Палестина. Највероватније да је ова расправа један од главних разлога за писање оба житија, тј. узрок настанка *Жиџијија* писаног на сиријском и узрок за настанка првобитних верзија живота Светог Максима на основу којих ће бити састављено *Жиџијије* писано на грчком (Roosen, 2010, стр. 408–460). Дакле, овде имамо готово исто време и место настанка оба житија, тако да аргумент да је *Сиријско жиџијије* старије и веродостојније није одржив.

Максимово школовање такође је постављено као проблем. Постоји мишљење да стил Светог Максима „мањка у улепшавањима и реторици“ (Лаут, 2006, стр. 10, фуснота 4), што би на неки начин ишло у прилог да он

није завршио неке високе школе, али да ипак његов стил надилази стил једног „провинцијског монаха“, а који се најбоље види у његовој *Амџиџи* (уп. Лаут, 2006, стр. 11). Ту је и мишљење које говори о „оригиналности и узвишености философске мисли Максима Исповедника, унутрашњој ритмичности и хармонију његових реченица“ (Сидоров, 2006, стр. 19). Шервуд мисли да „његов стил, често компликован, ретко је неразумљив“ (фр. *obscure* — замрачен, прикривен) (Murphy, Sherwood, 1973, стр. 156).⁴⁹ Какогод окаректерисали стил овог светитеља, не може да се порекне његова улога и допринос Цркви у борби против монотелита. Примедба да то није могао да учини „провинцијски монах“ ништа не доказује.⁵⁰ У то време у манастирима Палестине можемо да сретнемо углавном монахе који су били јелини, па су манастири називани и „грчке енклаве“. Ови монаси су са собом донели и световно јелинско образовање. Библиотеке манастира биле су веома богате. Због свега овога манастири у Палестини имали су веома важну улогу и постали су умни центри Палестине (уп. Сидоров, 2006, стр. 24). Ово нам говори да је један „провинцијски монах“ могао да буде веома образован.

Проблем у вези са образовањем Светог Максима требало би погледати из још једног угла. У уводу *Мисџаиоџије* стоји реченица: „Јер сам ја одрастао у незнању, будући потпуно напућен у тајне уметничке речи, које благодат имају само у произношењу“ (1997, стр. 164)⁵¹ Како и А. Сидоров запажа, ово би веома лако могло да се припише скромности монаха и његовој борби против гордости, али и додаје да би ово могло да се преведе и са речима да он „није добио потребно образовање“. Сидоров наставља и додаје да Максим за себе каже да није прошао неопходни „тривијум“ и „квадривијум“, што би одударало од извештаја које нам нуди *Жиџије* писано на грчком (о овоме детаљније уп. Сидоров, 2006, стр. 24). П. Шервуд ипак мисли, према изворима писаним на грчком, да светитељ јесте завршио школовање у које је укључен и квадривијум — аритметика, музика, астрономија, геометрија (уп. Sherwood, 1952, стр. 1). Било да није у потпуности завршио школовање, или пак да јесте, ипак би се могло рећи да одудара од сиријске верзије, јер, иако је могао да стекне веома добро образовање у манастирима Палестине, питање је колико може да се говори о универзитетским *звањима* тривијум и квадривијум.

⁴⁹ У вези са стилем Светог Максима погледати и коментар Светог Фотија Цариградског у његовој *Библиџеџи* (уп. Ненгу, 1952, стр. 74–81). Овде он објашњава да је стил Светог Максима нејасан, тешко разумљив, па и заморан при читању, али и да су његова дела веома дубока, студиозна и да су за „оног који воли да се креће духом својим у висинама и созерцањима“.

⁵⁰ Овим немам намеру да стајем на страну једног или другог житија, већ само желим да кажем да овај аргумент, који се користи у одбацивању тачности *Сиријскої жиџија*, није погодан.

⁵¹ О делима и језику, као и о могућим изворима за учење светог Максима погледати код Далмеа (2006, стр. 34–37).

Владика Атанасије Јевтић наводи још неке чињенице које нам говоре да Свети Максим није провео своје детињство у Палестини, нити је када тамо био. Владика наводи да светитељ у својим списима спомиње да „кажу да Јордан извире испод Ермона“. Неко ко је ту рођен не би нагласио да *кажу* јер је он то сам могао да види. Следећи цитат још више потврђује ову тезу: „[...] очевици оних места [у Палестини] говоре да су тамо кровови на кућама од лаког камења.“ (уп. Синаксар, 2006, стр. 5, фуснота 1) Исти проблем. Зашто би му неко говорио какви су кровови ако је тамо одрастао?

Проблем језика и стила (у смислу погрдних речи) који је коришћен за писање овог житија није био толико необичан за време у којем је настао. Коришћење речи којима се на неки начин нападају, па чак и омаловажавају јеретици присутан је и у житијима писаним на грчком језику.⁵² То је једноставно био дух времена у којем су настала, а треба увек имати у виду да је аутор био монотелит и да му је био циљ да дискредитује Светог Максима на сваки начин јер га је видео као главног противника његове вере — монотелитске.

Какогод посматрали *Житије Светиої Максима Исцеловедника* писано на сиријском језику, мислим да га је корисно имати на српском језику, да би се видело како је овај светитељ Божји изгледао у очима људи који су заступали учење против кога се он борио целим својим бићем и због ког је смело стао насупрот „целе васељене“. Ово житије ни на који начин не може да умањи улогу и допринос овог великана Цркве Христове, јер његова жртва за веру коју су потврдили васељенски сабори и која живи у Цркви, као и његови списи, не могу бити заборављени или изгубити на важности.

⁵² Тако, на пример, и у *Житију Светиої Максима* које нам је оставио преподобни Јустин Поповић налазимо реченицу као што је: „У то време беше распрострањена јерес монофизитска, која се ишчаури из јереси Евтихијеве, и која је *дулазнила* да у Господу постоји само једна природа.“ (Поповић, 1972, стр. 652; истакао аутор) Ово ни на који начин не умањује квалитет овог житија, него нам показује да је преподобни Ава, пишући живот Светог Максима, остао веран духу предања и да га је записао баш онако како су писана древна житија. Како Е. Лаут то објашњава, „тон би вероватније изгледао мање одбојан византијском уху него што се то чини нашем...“ (Лаут, 2006, стр. 11)

Литература:

- Brock, S. (1973). An early syriac life of Maximus the Confessor. *Analecta Bollandiana — Revue critique d'hagiographie*, 91, 299–346.
- Brock, S. (1985). Two Sets of Monothelete Question to the Maximianists. *Orientalia Lovanensia Periodica*, 17, 119–140.
- Далме, И.–А. (2006). Максим Исповједник: византијски монах и бого-слов. *Луча*, 21–22, 33–40.
- Жиџије Свејої Максима Исїоведника (Синаксар, за 21. јануар) (2006). *Луча*, 21–22, 5–6.
- Jennings, W. (1926). *Lexicon to the Syriac New Testament*. Oxford.
- Лаут, Е. (2006). Максим Исповедник: Живот и доба. *Луча*, 21–22, 9–18.
- Максим Исповедник (1997). Мистагогија. *Изабрана гела*, Призрен, 164–224.
- Murphy, F.–X., Sherwood, P. (1973). *Constantinople II et Constantinople III*. Paris.
- Поповић, Ј. (1972). Житије преподобног Оца нашег Максима исповедника и мученика. У: *Жиџија светињих*, 651–674.
- Roosen, B. (2010). Maximi Confessoris Vitae et Passiones graecae: The development of a hagiographic dossier. *Byzantion*, 80, 408–460.
- Сидоров, А. (2006). Неке напомене уз биографију Максима Исповедника. *Луча*, 21–22, 19–32.
- Sherwood, P. (1952). *An annotated date-list of the works of Maximus the Confessor*. Rome.
- Sherwood, P. (1955). The Earlier Ambigua of Saint Maximus the Confessor. *Kolekcija Studia Anselmiana*, 36. Rome.
- Smith, P. (1903). *A Compendious Syriac Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- Henry, R. (ur.) (1962). *Photius' Bibliothèque*, III. Paris.
- Hefele, Ch.–J. (1909). *Histoire des conciles d'après les documents originaux* III/1. Paris.

Boško Erić

Christian Cultural Centre, Belgrade

The Syriac Life of Saint Maximus the Confessor
and the Orthodox Tradition

In this article the author represents *The Syriac Life of Saint Maximus the Confessor*. In the very beginning a problem of authorship is treated. Considering the name of the writer that is mentioned in *The Life* — Gregorios or Georgios, the author is trying closely to determine the identity of that historical figure. Afterwards the translation of *The Life* from the syriac language is given, as well as comparisons which include statements coming from The Orthodox Church tradition. In this chapter a difference between two traditions, Greek Orthodox tradition and Syriac Monothelite tradition, can be noticed in the view of St. Maximus the Confessor. The author also represents several most frequent objections concerning authenticity of the facts that are found in *The Syriac Life*, such as a question of origin, youth and education of Saint Maximus the Confessor.

Key words: Syriac Life, Saint Maximus the Confessor, S. Brock, orthodox tradition, Syriac Monothelite tradition.

Датум пријема чланка: 1. 5. 2013.

Датум прихватања чланка за објављивање: 5. 12. 2013.